

Παναγιώτης Σκουρής, δικηγόρος, δν

Η δικαστική προστασία στις δημόσιες συμβάσεις έργων κατά το στάδιο της ανάθεσης και κατά το στάδιο της εκτέλεσής τους

Εισαγωγή

Το ζήτημα της δικαστικής προστασίας είναι εξαιρετικής σημασίας για τις δημόσιες συμβάσεις γενικότερα. Το αυτό ισχύει βεβαίως και για τις συμβάσεις που αφορούν στα δημόσια έργα.

Η επιρροή που ασκείται στο σύστημα παραγωγής των δημοσίων έργων είναι προφανής στο μέτρο που η επίλυση διαφορών τόσο στο στάδιο της ανάθεσης όσο και στο στάδιο της εκτέλεσης μπορεί να ασκήσει θετική επιρροή στην εν γένει εξέλιξή τους.

Σημαντικό είναι στο σημείο αυτό να εντοπίσουμε μία θεμελιώδη διαφορά μεταξύ των δύο συστημάτων δικαστικής προστασίας. Το στάδιο που αφορά στη διαγωνιστική διαδικασία (διαδικασία ανάθεσης της σύμβασης) αποτελεί σοβαρό σημείο ενδιαφέροντος και για το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, το οποίο εδώ και αρκετό καιρό έχει θεσπίσει νομικό πλαίσιο, το οποίο τα κράτη μέλη καλούνται να εφαρμόζουν. Σκοπός του πλαισίου αυτού είναι η τήρηση του ευρωπαϊκού δικαίου γενικότερα, αλλά ειδικότερα η εξυπηρέτηση του ελεύθερου ανταγωνισμού σε όλη την επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τελευταία εκδοχή του πλαισίου αυτού είναι η Οδηγία 2007/66/ΕΚ. Αντίθετα στο στάδιο της εκτέλεσης, όπου και δε φαίνεται εκ πρώτης όψεως να τίθενται τέτοια ζητήματα, δεν υπάρχει εξειδικευμένο πλαίσιο ευρωπαϊκών κανόνων παρά το γεγονός ότι και μία προσπάθεια ρύθμισης των συμβάσεων γενικότερα κινείται εδώ και αρκετό καιρό, αλλά και το ότι η ίδια η προαναφερθείσα οδηγία εισέρχεται σε ζητήματα που σχετίζονται και με την εκτέλεση.

1. Δικαστική προστασία στο στάδιο της ανάθεσης (Ν. 3886/2010)

Με το νόμο αυτό καταργήθηκαν ο Ν. 2522/1997 και ο Ν. 2854/2000 και επήλθαν μία σειρά από σημαντικές τροποποιήσεις στο προηγούμενο σύστημα δικαστικής προστασίας για τις δημόσιες συμβάσεις.

Στο πεδίο εφαρμογής του νέου νόμου (άρθρο 1) εντάσσονται πλέον ρητά και οι διαφορές που προκύπτουν από διαδικασίες ανάθεσης συμφωνιών-πλαισίων, συμβάσεων παραχώρησης δημοσίων έργων και δυναμικών συστημάτων αγορών (βλ. ειδικότερα την παρ. 2 του άρθρου 1).

Αρμόδιο δικαστήριο ορίζεται πλέον το Διοικητικό Εφετείο της έδρας της αναθέτουσας αρχής, το οποίο δικάζει με τριμελή σύνθεση και εκδίδει αμετάκλητες αποφάσεις. Σε γενικές γραμμές εφαρμόζονται ως προς τη διαδικασία οι διατάξεις του πδ 18/1989. Σημαντική εξαίρεση ως προς την αρμοδιότητα αποτελούν οι συμβάσεις παραχώρησης δημοσίων έργων ή υπηρεσιών, οι συμβάσεις των εξαιρούμενων τομέων (Οδηγία 20054/17/ΕΚ) και όλες οι συμβάσεις με προϋπολογισμό μεγαλύτερο από 15.000.000 Ευρώ.

Ειδική αναφορά γίνεται και στις διαφορές του άρθρου 9 του νόμου, οι οποίες αφορούν σε αξιώσεις αποζημίωσης αποκλεισθέντος διαγωνιζόμενου. Αρμόδια για την εκδίκαση αυτών των υποθέσεων παραμένουν τα δικαστήρια που είναι αρμόδια κατά τις γενικές διατάξεις.

Με τη συγκεκριμένη πρόβλεψη καταργείται η αρμοδιότητα των Μονομελών Πρωτοδικείων, τα οποία είχαν αρμοδιότητα για εκδίκαση Αιτήσεων Ασφαλιστικών των Ν. 2522/1997 και 2854/2000 σε ορισμένες περιπτώσεις ανάλογα με τη φύση της αναθέτουσας αρχής. Τούτο πλέον παύει να ισχύει και η αρμοδιότητα παραμένει στα Διοικητικά Εφετεία και το Συμβούλιο της Επικρατείας ανεξάρτητα από τη μορφή της αναθέτουσας αρχής. Ο σκοπός αυτής της μεταβολής ήταν η επίτευξη μεγαλύτερης ομοιογένειας στις αποφάσεις που εκδίδονται καθώς και η ανάθεση της εκδίκασης των υποθέσεων αυτών σε δικαστικούς σχηματισμούς με μεγαλύτερη εξοικείωση σε αυτού του είδους τις συμβάσεις.

Η άσκηση της προδικαστικής προσφυγής παραμένει απαραίτητη διαδικαστική προϋπόθεση για τη μετέπειτα άσκηση της αίτησης ασφαλιστικών. Προθεσμία για την άσκηση της είναι το δεκαήμερο από την πλήρη γνώση της προσβαλλόμενης πράξης. Η προθεσμία για την έκδοση απόφασης από την αναθέτουσα αρχή είναι δεκαπενθήμερη. Μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής τεκμαίρεται απόρριψη της προδικαστικής προσφυγής σιωπηρά. Η αναθέτουσα αρχή μπορεί πάντως να κάνει δεκτή προσφυγή και μετά την παρέλευση της ανωτέρω προθεσμίας μέχρι και την προτεραιία της δικασίμου της εν τω μεταξύ ασκηθείσας αίτησης ασφαλιστικών. Επίσης μπορεί να παραθέσει με το έγγραφο των απόψεών της προς το αρμόδιο δικαστήριο και πρόσθετη αιτιολόγηση στην προσβαλλόμενη πράξη. Προθεσμία για αυτήν τη συμπλήρωση ορίζεται το εξάήμερο πριν από τη δικάσιμο της συζήτησης της υπό κρίση αίτησης ασφαλιστικών μέτρων.

Εξαιρετικής σημασίας είναι τα όσα προβλέπονται με την παρ. 5 του άρθρου 4 του νέου νόμου. Σύμφωνα με αυτή δεν εφαρμόζονται επί των διαφορών που διέπονται από τον παρόντα νόμο, οι διατάξεις της νομοθεσίας ή και των κανονισμών των αναθετουσών αρχών που προβλέπουν την άσκηση διοικητικών προσφυγών κατά εκτελεστών πράξεων ή παραλείψεων της διαδικασίας διεξαγωγής διαγωνισμών που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του νόμου. Με τον τρόπο αυτό επιλύεται το κρίσιμο ζήτημα σχετικά με την άσκηση των διοικητικών προσφυγών που μπορούν να ασκηθούν παράλληλα με την προδικαστική προσφυγή του νέου νόμου, με τρόπο που αρμόζει στα όσα έχουν κριθεί με τη σχετική νομολογία στο πλαίσιο της εφαρμογής των Ν. 2522/1997 και 2854/2000.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων ασκείται εντός προθεσμίας 10 ημερών από τη ρητή ή σιωπηρή απόρριψη της προδικαστικής προσφυγής. Η προθεσμία για την άσκηση της προσφυγής η άσκησή της καθώς και η προθεσμία για την άσκηση της αίτησης ασφαλιστικών κωλύει την υπογραφή της σύμβασης, εκτός αν εκδοθεί προσωρινή διαταγή με αντίθετο περιεχόμενο. Κατά τα λοιπά πάντως με ρητή πρόβλεψη δεν κωλύεται η πρόοδος της διαγωνιστικής διαδικασίας. Μπορεί επίσης να εκδοθεί προσωρινή διαταγή, ώστε να παρασχεθεί αποτελεσματικότερη δικαστική προστασία ή για να αρθεί το κώλυμα της υπογραφής της σύμβασης που έχει προαναφερθεί. Η αίτηση γίνεται δεκτή, εφόσον πιθανολογηθεί παράβαση κανόνα δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του εθνικού δικαίου. Η αίτηση μπορεί να απορριφθεί αν προκύπτει βλάβη σημαντικότερου γενικού δημοσίου συμφέροντος.

Οι πράξεις των οποίων την ακύρωση μπορεί να ζητήσει ο ενδιαφερόμενος αναφέρονται στο άρθρο 7, όπου γίνεται και μία ενδεικτική αναφορά (όρος της διακήρυξης ή των τευχών δημοπράτησης ή άλλου εγγράφου σχετικού με τη διαδικασία του διαγωνισμού, πράξεις αποκλεισμού από τη συμμετοχή στο διαγωνισμό, πράξεις αξιολόγησης και κατακύρωσης του διαγωνισμού). Αν η πράξη ακυρωθεί μετά τη σύναψη της σύμβασης με την επιφύλαξη του άρθρου 5 παρ. 2 (κώλυμα για την υπογραφή της σύμβασης λόγω του ότι ισχύει η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής ή αίτησης ασφαλιστικών μέτρων) η ισχύς της δεν πλήττεται, εκτός αν πριν από τη σύναψή της είχε ανασταλεί η διαδικασία κατακύρωσης του διαγωνισμού με απόφαση ασφαλιστικών μέτρων ή προσωρινή διαταγή. Στην περίπτωση αυτή ο ενδιαφερόμενος μπορεί να αξιώσει αποζημίωση σύμφωνα με το άρθρο 9 του νέου νόμου.

Με το άρθρο 8 δίδεται η δυνατότητα στον ενδιαφερόμενο να ζητήσει την ακύρωση της σύμβασης που υπογράφηκε για συγκεκριμένους λόγους (ανάθεση χωρίς προηγούμενη δημοσίευση προκήρυξης στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, μη τήρηση της υποχρέωσης αναστολής της σύναψης της σύμβασης κατά τα ανωτέρω κ.α.). Η κήρυξη της σύμβασης ως άκυρης έχει ως αποτέλεσμα την αναδρομική ακυρότητα και οι αξιώσεις των μερών διέπονται από τις διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού. Στην περίπτωση που ο ανάδοχος γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την ακυρότητα της σύμβασης δε δικαιούται αποζημίωση ούτε με τις διατάξεις του αδικαιολόγητου πλουτισμού ή η εν λόγω αξίωσή του ικανοποιείται μόνο εν μέρει. Η διατήρηση της ισχύος της σύμβασης παρά την ακυρότητά της είναι δυνατό, εφόσον τούτο επιβάλλεται από λόγους δημοσίου συμφέροντος.

Προβλέπεται επίσης η δυνατότητα αποκλεισθέντος ενδιαφερόμενου να διεκδικήσει αποζημίωση κατά ανάλογη εφαρμογή των άρθρων 198 και 198 ΑΚ. Επίσης αν ο ενδιαφερόμενος αποδείξει ότι εάν δεν είχε εμφιλοχωρήσει η παράνομη πράξη της αναθέτουσας αρχής, τότε δικαιούται να διεκδικήσει αποζημίωση με τις γενικές διατάξεις. Για την επιδίκαση της αποζημίωσης αυτής απαιτείται να έχει προηγουμένως ακυρωθεί η παράνομη πράξη ή παράλειψη από το αρμόδιο δικαστήριο.

Με το άρθρο 10 προβλέπεται η υποχρέωση των ελληνικών αρχών να συνεργάζονται με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς της να μεριμνά για την τήρηση του κοινοτικού δικαίου.

2. Επίλυση διαφορών στο στάδιο της εκτέλεσης

Η επίλυση των διαφορών στο στάδιο της εκτέλεσης προβλέπει, όπως και αυτή κατά το στάδιο της ανάθεσης, διοικητική (προδικαστική-ενδικοφανής) διαδικασία και εν συνεχεία δικαστική διαδικασία. Η ενδικοφανής μάλιστα διαδικασία-και εδώ έχουμε αντίθεση σε σχέση με τη δικαστική προστασία κατά τη διαδικασία της ανάθεσης-διενεργείται σε δύο στάδια. Ένσταση ενώπιον του ΚτΕ, η οποία εκδικάζεται από την Προϊσταμένη Αρχή και εν συνεχεία Αίτηση Θεραπείας ενώπιον του ΥΠΟΜΕΔΙ. Η προδικασία έχει λοιπόν προφανώς κατά την αντίληψη του νομοθέτη, η οποία παραμένει αμετάβλητη για πολύ καιρό και μετά από πολλές τροποποιήσεις της κείμενης νομοθεσίας, μεγάλη σημασία. Αν μάλιστα λάβει κανείς υπόψη του ότι για την απόφαση επί της Αίτησης Θεραπείας απαιτείται προηγούμενη γνωμοδότηση του Συμβουλίου Δημοσίων Έργων, καθίσταται αντιληπτό ότι η προδικασία αυτή

διεξάγεται σε υψηλό επίπεδο. Η σύνθετη αυτή και λεπτομερής προδικασία αποσκοπεί στην εξάντληση της διαφωνίας σε διοικητικό επίπεδο και μάλιστα με τοποθέτηση ιδίως επί σύνθετων τεχνικών ζητημάτων. Τούτο αποτελεί οπωσδήποτε εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο για το δικαστή που θα κληθεί να επιλύσει εν τέλει τη διαφορά μεταξύ των μερών, εφόσον η υπόθεση αχθεί ενώπιον του.

Επί της Ένστασης αποφαινεται η Προϊσταμένη Αρχή εντός αποκλειστικής δύο μηνών από την άσκησή της και επί της Αίτησης Θεραπείας ο ΥΠΟΜΕΔΙ εντός αποκλειστικής προθεσμίας τριών μηνών. Η πάροδος της προθεσμίας αυτής επάγεται τεκμαιρόμενη σιωπηρή απόρριψη. Η σημασία πάντως που δίδεται στην προδικασία προκύπτει από το γεγονός ότι ο Υπουργός έχει τη δυνατότητα ότι και μετά την πάροδο του τριμήνου (σιωπηρή απόρριψη) και εντός έτους από αυτή, μπορεί να επανέλθει και να κρίνει επί της Αίτησης Θεραπείας εντός προθεσμίας έτους από τη σιωπηρή απόρριψη και υπό την προϋπόθεση ότι ο ανάδοχος έχει προσφύγει παραδεκτά ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου κατά της σιωπηρής απόρριψης. Τούτο σημαίνει ότι παρά το γεγονός ότι η διαφορά εκκρεμεί πλέον ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου, η διοίκηση μπορεί να εξετάσει την προδικαστική προσφυγή πάλι μετά από γνωμοδότηση του ΣΔΕ. Ο σκοπός είναι η καλύτερη δυνατή αιτιολόγηση της πράξης προς διευκόλυνση της δικαστικής κρίσης (σε περίπτωση εμμονής στην απόρριψη) ή στην αποδοχή της Αίτησης Θεραπείας και πάλι με τη βέλτιστη αιτιολογία.

Εάν η Αίτηση Θεραπείας απορριφθεί (ρητά ή σιωπηρά) ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει προσφυγή ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου. Η αρμοδιότητα αυτή έχει ανατεθεί ανάλογα με τη φύση του ΚτΕ στο Πολιτικό ή Διοικητικό Εφετείο. Η κατά τόπο αρμοδιότητα παρακολουθεί τον τόπο εκτέλεσης του έργου, στο οποίο αφορά η διαφορά. Απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση της προσφυγής αυτής είναι η τήρηση της προδικασίας που έχουμε προαναφέρει.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει και μία μνεία στη δυνατότητα για διαιτητική επίλυση των τυχόν διαφορών. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Ν. 3669/2008 προβλέπεται ότι είναι δυνατό να προβλεφθεί η διαδικασία είτε ήδη από τη διακήρυξη ή στη σύμβαση που θα καταρτισθεί. Προκειμένου τούτο να γίνει απαιτείται ΚΥΑ του ΥΠΟΙΚ και του ΥΠΟΜΕΔΙ χωρίς καμία άλλη διαδικασία. Μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει εκτεταμένη χρήση της διάταξης αυτής. Εξαιρέση αποτελούν οι συμβάσεις παραχώρησης, οι οποίες όμως έχουν όλες κυρωθεί με νόμο, πράγμα που επεκτείνεται και στη διαιτητική ρήτρα. Σε σχέση με το ζήτημα αυτό υπάρχει και μία πρόσφατη εξέλιξη, η οποία εφαρμόζεται στις δημόσιες επιχειρήσεις και όχι από το δημόσιο. Πρόκειται για τη διαδικασία του άρθρου 25 Α Ν. 3614/2007, το οποίο προστέθηκε με το άρθρο 64 Ν. 4155/2012 και τροποποιήθηκε με τις διατάξεις του άρθρου 44 Ν. 4177/2013. Η διαδικασία αυτή αφορά στις δημόσιες επιχειρήσεις και μόνο και πρόκειται να εφαρμοστεί αυτήν την περίοδο.

Η διαιτητική επίλυση των διαφορών είναι μία διαδικασία που είναι αρκετά ευρέως διαδεδομένη σε συμβάσεις φορέων κατασκευής, οι οποίοι έχουν εξαιρεθεί από την εφαρμογή των διατάξεων της νομοθεσίας περί δημοσίων έργων (ΔΕΗ, ΕΠΑ, ΔΕΣΦΑ κλπ.).

Συμπεράσματα

Έχει αναφερθεί ήδη και ανωτέρω ότι βασική διαφορά μεταξύ των δύο συστημάτων δικαστικής προστασίας είναι το ότι αυτή που αφορά στη διαδικασία ανάθεσης εφαρμόζει ουσιαστικά τις επιταγές του κοινοτικού νομοθέτη. Μάλιστα είναι τόση η σημασία που δίδεται, ώστε και αυτό είναι κάτι που διαπιστώνεται διαχρονικά-είναι δυνατή ακόμη και η ακύρωση παράνομης πράξης στο πλαίσιο της προσωρινής δικαστικής προστασίας. Στο στάδιο της εκτέλεσης της σύμβασης η πρωτοβουλία παραμένει στον εθνικό νομοθέτη.

Σημαντικό πάντως κοινό στοιχείο και στα δύο συστήματα δικαστικής προστασίας είναι η προδικασία. Προκειμένου να αχθεί μία υπόθεση προς τη δικαστική της επίλυση είναι απαραίτητη η τήρηση της προδικασίας, μίας προδικασίας που είναι πιο ταχεία στην προσωρινή δικαστική προστασία της ανάθεσης και περισσότερο σύνθετη και χρονοβόρα στο στάδιο της εκτέλεσης της σύμβασης. Η γενικότερη θεωρία της προδικασίας συνδέεται με το γεγονός ότι αυτό το στάδιο, αν είναι επαρκώς αιτιολογημένο και πλήρες μπορεί να αποτρέψει την προσφυγή στο αρμόδιο δικαστήριο. Ειδικά μάλιστα να λάβει κανείς υπόψη του ότι για την εξέταση της Αίτησης Θεραπείας πρέπει να προηγηθεί γνωμοδότηση από το Συμβούλιο Δημοσίων Έργων, συνειδητοποιεί ότι το ζήτημα εξετάζεται σε πολύ υψηλό βαθμό, πριν αποφανθεί εν τέλει ο Υπουργός. Είναι μάλιστα τέτοιας σημασίας κατά το νομοθέτη η διαδικασία αυτή, ώστε δίδει και μία δεύτερη ευκαιρία να υπάρξει εξέταση της Αίτησης Θεραπείας ακόμη και μετά τη σιωπηρή απόρριψή της. Στην πράξη όμως η δυνατότητα που δίδει ο νόμος για σιωπηρή απόρριψη, είναι και το στοιχείο που αποδυναμώνει τη διοικητική διαδικασία, ιδίως ενόψει του γεγονότος ότι γίνεται ευρεία χρήση της. Ωστόσο η ενίσχυση της προδικασίας ιδίως στο μέτρο που έχει να κάνει με αντιμετώπιση ως επί το πλείστον τεχνικών ζητημάτων θα μπορούσε να οδηγήσει σε καλύτερη αντιμετώπιση της διαδικασίας αυτής. Μία διοικητική απόφαση, η οποία λαμβάνεται εντός του χρονικού ορίου που είναι εύλογο και έχει όλα τα απαραίτητα στοιχεία αιτιολογίας θα αποτρέψει κάθε ενδιαφερόμενο να προσφύγει στα δικαστήρια. Αντίστοιχα θα παράσχει και θωράκιση στο διοικητικό όργανο, το οποίο θα αποφασίσει υπέρ της αποδοχής της προδικαστικής προσφυγής.

Τούτο δεν έχει καταστεί εφικτό έως σήμερα, πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα να σωρεύονται πλήθος υποθέσεων προς εκδίκαση ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων. Η διαπίστωση αυτή αφορά τόσο στις υποθέσεις που αφορούν στην ανάθεση όσο και στην εκτέλεση των συμβάσεων. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό το ότι προκειμένου να περιοριστούν οι Αιτήσεις Ασφαλιστικών του Ν. 3886/2010 θεσπίστηκε ένα δυσβάστακτο παράβολο, το οποίο σαφώς περιορίζει τη διάθεση των ενδιαφερομένων να ασκήσουν το ένδικο βοήθημα που έχουν στη διάθεσή τους. Δεν είναι σίγουρο ότι τέτοιες επιλογές δε βοηθούν στην επίλυση του προβλήματος, αλλά είναι επίσης προφανές ότι δε θα πρέπει να γίνεται και κατάχρηση της δικαστικής οδού, ακόμη και σε περιπτώσεις, για τις οποίες είναι σίγουρο ότι δε θα έχουν τύχη.

Και στις δύο περιπτώσεις πάντως η σώρευση πολλών εκκρεμών υποθέσεων και η καθυστέρηση στην εκδίκασή τους δημιουργεί πολύ μεγάλα προβλήματα στην εν γένει πρόοδο των έργων είτε μιλάμε για την ανάθεση είτε για την εκτέλεση. Σε αυτό το πεδίο θα πρέπει να γίνει μία σοβαρή προσπάθεια, η οποία κατά μείζονα λόγο θα πρέπει να βασιστεί στην προδικασία. Μία πιθανότητα θα ήταν η θέσπιση ενός αυτοτελούς και ανεξάρτητου οργάνου με αρμοδιότητα εκδίκασης των προδικαστικών

προσφυγών. Να ανεξαρτητοποιηθεί δηλαδή η διαδικασία αυτή από την αναθέτουσα αρχή και τους ΚτΕ.

Επίσης ένα πρόβλημα που θα μπορούσε να εντοπίσει κανείς είναι το ότι η αρμοδιότητα ανήκει σε διαφορετικούς δικαστικούς σχηματισμούς και στις δύο περιπτώσεις δικαστικής προστασίας. Παρά το γεγονός ότι τούτο έχει περιοριστεί σε αρκετά μεγάλο βαθμό παραμένει μέχρις ενός ορίου. Ίσως θα ήταν προτιμότερο να θεσπιστεί ένα απολύτως εξειδικευμένο δικαστήριο για την επίλυση των συγκεκριμένων διαφορών.

Η επιλογή της διαιτησίας φαίνεται να επιλύει ορισμένα από τα προβλήματα που έχουν προαναφερθεί, αλλά σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να αποτελεί επιλογή, η οποία επιβάλλεται από αυτούς ή τέτοιου είδους λόγους. Δεν μπορεί δηλαδή η δυσχέρεια των αρμόδιων δικαστηρίων να είναι η δικαιολογία προσφυγής στη διαιτησία. Αντίθετα θα πρέπει να καταβληθεί μία προσπάθεια να εξορθολογήσουμε το σύστημα, με το οποίο παράγονται και επιλύονται οι διαφορές.